

סימן מה

שאלה : האם יש היתר על פי ההלכה למה שנוהגים כיום לשמוע דרך הרדיו שירים המלווים בכלי נגינה, או יש בזה איסור מדברי סופרים משום זכר לחורבן בית המקדש?

תשובה : במסכת סוטה (דף מח.) שנינו במשנה, משבטלה סנהדרין בטל השיר בבית המשתאות, שנאמר (ישעיה כד ט) בשיר לא ישתו יין. ובירושלמי שם, אמר רב חסדא, בראשונה היתה אימת סנהדרין עליהם ולא היו אומרים דברי נבלה בשיר, אבל עכשיו שאין אימת סנהדרין עליהם, הם אומרים דברי נבלה בשיר. ובגמרא שלנו שם הביאו סמך לזה מהכתוב באיכה, זקנים משער שבתו בחורים מנגינתם. ובמסכת גיטין (ז.), שלחו לו למר עוקבא בר חמא, זמר מנין לנו שאסור, שלח להם, שנאמר (הושע ט) אל תשמח ישראל אל גיל כעמים. ושואלת הגמ', ולמה לא שלח להם מהפסוק בשיר לא ישתו יין, ומשיבה הגמ', שמפסוק זה לא הייתי אוסר אלא בשיר של כלי נגינה, (פירוש, שהוא דבר הלמד מענינו, שכתוב לפני כן בפסוק ח' : „שבת משוש תופים, חדל שאון עליזים, שבת משוש כנור“.) אבל שירה בפה בלבד הייתי סובר שמותר, קא משמע לן שיש לאסור גם שירה בפה. ע"כ. ובירושלמי (פרק ג' דמגילה הלכה ב) : מר עוקבא שלח לראש הגולה שהיה ישן ומתעורר מתוך זמרה, ישראל אל תשמח אל גיל כעמים. (ושינה מלשון הפסוק כדי שלא יצטרך לשרטט, ראה בתוספות (גיטין ו : ד"ה א"ר יצחק). והנה רש"י פירש מה שאמרו : „זמרא מנא לן דאסור“, היינו לשורר בבית המשתאות. וכתבו על זה התוספות, וכן משמע מקושית הגמרא, ולישלח להו מדכתיב בשיר לא ישתו יין. וכן שנינו בסוטה (מח.) משבטלה סנהדרין בטל השיר בבית המשתאות, שנאמר בשיר לא ישתו יין. וראוי להחמיר גם באופן הנזכר בירושלמי שהיה ראש הגולה ישן ומתעורר לקול זמר שמתענג ביותר. ע"כ. ומבואר מדברי רש"י ותוספות שלא אסרו חז"ל שירה בפה אלא דוקא כששומע השיר במשתה. וכן כתב הסמ"ג (בהלכות תשעה באב דף קכג ע"ב). וכן הוא בתוספות הרא"ש, ובחידושי הר"ן, גיטין שם. ולשון הגהת מרדכי בריש גיטין : „זמרא מנא לן דאסור, מצאתי בתוספות דהיינו במשתה בלא אכילה הוא דאסור, שזה דרך העכו"ם, אבל במשתה של אכילה מותר“. ונראה דהיינו טעמא לפי שבמשתה בלא אכילה יש שכרות והוללות, ובאים גם כן לידי קלות ראש ופריצות,

הגדולה בתשובה או"ח ח"ב (סי' עא) שאין לדמות תשעה באב ליום הכפורים לענין הזכרה בברכת המזון. והובא בברכי יוסף (סי' תקנז סק"ב). ע"ש. (ולפ"ז יש לדחות מ"ש בשו"ת הלכות קטנות ח"ב ס"ס קלו. ודו"ק). הילכך שב ואל תעשה עדיף, ואין לומר „נחם" בברכת המזון כלל.

אבל יין שבתוך המזון, אינו משכר. (ירושלמי פסחים פרק י' הלכה ו'). וכן מתבאר ממה שכתב המאירי גיטין (עמוד כ) בזו הלשון: „כל מיני זמר העשויים לשמחת הוללות ושלא לכוין בהם לשבח הבורא יתברך, או לצד מצוה, אלא דרך קלות ראש ותענוג במיני מאכל ומשתה אסור לשומעו ולהשתעשע בו, בין שנעשה הזמר בכלי שיר, בין בשירה בעל פה. וכל שכן במקום שנשים מצויות שם והדבר בא לידי הרגל עבירה. ומכל מקום כל שיש בו שבח ותהלה להשי"ת, כגון פיוטים ומזמורים, מותר אפילו בבית חתנים ומשתאות, שכל שאין בו פריצות מותר, ואין לו לדיין באלו אלא מה שענינו רואות לפי מקומם ושעתם. ואף המקראות מלמדים שלא נאסר אלא כשעושים דרך פריצות, והוא שאמר אל תשמח ישראל אל גיל כעמים, כלומר כמנהג העמים, וכן בשיר לא ישתו יין, שכל אלו דרך פריצות וקלות ראש הם, וכן נראה בהדיא בסוטה (מח.). ע"כ. אתה הראת לדעת שעיקר טעם האיסור משום שיש בזה פריצות והוללות, וכשאין מקום לחשש זה, מותר (*).

והרמב"ם (בפרק ה מהלכות תעניות הלכה יד) כתב: „משחרב בית המקדש גזרו חז"ל שלא לנגן בכלי שיר ובכל מיני זמר, וכל משמיעי קול של שיר אסור לשמוח בהם, ואסור לשומעם מפני החורבן. ואפילו שירה בפה על היין אסורה, שנאמר בשיר לא ישתו יין. וכבר נהגו כל ישראל לומר דברי תשבחות והודאות להשי"ת על היין". ע"כ. ומדיוק דבריו נראה ששירה בפה לא נאסרה אלא על היין, אבל בכלי נגינה אסור אפילו בלא משתה יין, וזה שלא כמו שמבואר מהתוספות ושאר פוסקים הנ"ל, שגם בכלי נגינה לא נאסר אלא במשתה, וכפשט הגמרא, שמהפסוק בשיר לא ישתו יין, לא הייתי אוסר אלא בכלי נגינה, ובא הפסוק אל תשמח ישראל אל גיל כעמים לאסור גם שירה בפה, ולעולם כולם על משתה היין (**). אבל הרמב"ם רוח אחרת עמו ואוסר בכלי נגינה אפילו בלא משתה יין, ורק בשירה בפה הצריך תנאי לאסור כשהוא על היין. אלא שהרמב"ם בתשובה (הוצאת פריימן, סימן שע), פסק בסכינא חריפא לאסור בין בכלי נגינה ובין בשירה בפה אפילו שלא על היין, וכבר העיר בזה הטור או"ח (סי' תקס), שאחר שהביא שיטת רש"י ותוספות שלא אסרו אלא במשתה היין, כתב: ומלשון הרמב"ם בחיבורו משמע שבכלי אסור לשמוע בכל ענין, ובפה דוקא על היין אסור, אבל הוא ביאר בתשובת שאלה שאפי' בפה אסור

(*) ולכאורה קשה, דהא בירושלמי הנ"ל מבואר שאין אימת סנהדרין עליהם גזרו על כך, מפני שהיו באים לידי ניבול פה, והמאירי עצמו הביא בסוטה דברי הירושלמי. ויש ליישב. (***) וכ"כ בדברי חמודות (רפ"ה דברכות), שדעת רש"י ותוספות שלא נאסר לזמר בכלי שיר אלא בבית המשתה. (ולפי זה ניחא מה שלא העמידו התוספות ההיא דירושלמי דריש גלותא מתער ודמיק בזמרא, דהיינו בכלי שיר, אלמא דס"ל דאף בכהאי גוונא אין לאסור אלא בבית המשתה או ברגיל, ולא באקראי).

אף בלא משתה. עכ"ל. ומרן השלחן ערוך (סימן תקס סעיף ג) העתיק לשון הרמב"ם בחיבורו, משום דסבירא ליה שהחיבור עיקר כנגד תשובותיו, וכמו שכתב כיוצא בזה מרן הבית יוסף חו"מ (סימן קי ס"ק יא), בשם הר"י בן הרא"ש, שאם הרא"ש סותר עצמו מפסקיו לתשובותיו, הפסקים עיקר. (וע"ע בטור חו"מ ס"ס עב). ולפי הטעם שכתב הגאון מהר"ח פלאג'י בספר כל החיים (דף כא ע"ב, אות נז) על זה, הוא הדין לגבי חיבור הרמב"ם שסותר למה שכתב בתשובה, החיבור עיקר. (ועיין במה שכתב הרב המגיה בשו"ת דברי דוד להרדב"ז (סימן כה), ובשדי חמד כללי הפוסקים (סימן ה אות יד, וסימן י אות ב). ואין כאן מקום להאריך). ואמנם ראיתי להב"ח שכתב לפרש דברי הטור, שלא נתכוון לומר שהרמב"ם סותר את עצמו בזה מחיבורו לתשובתו, אלא שהתשובה היא ביאור למה שכתב בחיבורו, ומה שכתוב במקרא בשיר לא ישתו יין, לאו דוקא, אלא דאורחא דמילתא לשורר על היין, וכן מה שכתוב במשנה סוטה (מח.) בטל השיר מבית המשתאות, לאו דוקא, אלא אפילו בלא משתה אסור, דעיקר קפידא הוא משום השיר. ע"כ. אולם הגאון מהראנ"ח בדרשותיו אמרי שפר (סוף פרשת במדבר) פירש דברי הרמב"ם בחיבורו שאין לאסור שירה בפה אלא על היין, ובכלי שיר אסור אפילו שלא על היין, והאריך להסביר הסוגיא דגיטין (ז.) לשיטת הרמב"ם. ע"ש. וכן פירש הגאון רבי חיים אבולעפייא בספר ישרש יעקב (דף צה ע"ב). וע"ע בספרו עין החיים (דף קלב ע"ב). ועיין בכנסת הגדולה (סימן תקס) בהגהות הטור, שהאריך גם כן ליישב שיטת הרמב"ם, וראה עוד בספר פרי האדמה ח"א (דף מד ע"א), ובח"ג (דף כב ע"א) (***) . ומה שכתב הגאון רבי ישראל מאיר מזרחי בשו"ת פרי הארץ ח"א

(***) והנה המעשה רוקח (בפ"ה מהל' תעניות הי"ד) כתב בדעת הרמב"ם, דס"ל שאף בפה אסור אפי' שלא על היין, ומ"ש „ואפילו שירה בפה על היין“, ר"ל דהוה ס"ד שעל היין יש להתיר יותר משום שכן דרך לשורר ולברך לחברים וכו'. ע"ש. ודבריו תמוהים, שמדברי כל הראשונים הנ"ל מוכח שעל היין יש לאסור יותר, ואיך נעשה את הרמב"ם כחולק עליהם בסברא מן הקצה אל הקצה, והרמב"ם עצמו בתשובה כתב, שאם שומע קול דברים של טפשות ונבלות הפה, אפילו בלא ניגון אסור. ואם יחובר אליו זמר, יש כאן ג' איסורים, איסור שמיעת דברי טפשות ונבלות הפה, ואיסור שמיעת הניגון ר"ל זמרא דפומא, ואיסור שמיעת כלי שיר, ואם הוא במקום ששותים יין יש איסור רביעי, וכמ"ש הכתוב, והיה כנור ונבל תוף וחליל ויין משתיהם. ע"כ. מוכח שהיין הוא להחמיר ולא להקל. וכן העיר לנכון בכל זה בספר פרי האדמה ח"ג (דף כב סע"ב). ואמנם מצאתי להמהר"ל מפראג בספר נצח ישראל (פרק כג דף קיח רע"ב) שכתב: „שאפילו על היין אסור גם בשיר בפה, וראיה לזה ממ"ש בסוטה (מח.) זמרא דגרדאי אסור וכו'. והא דתנן בטל השיר מבית המשתאות, לרבותא קאמר שאפילו בשעת שתיית יין שדרך האדם לזמר, אפ"ה אסור“. ע"כ. וזה כדברי המעשה רוקח הנ"ל. אולם גם עליו תעבור כוס התימה, שזהו נגד כל הראשונים הנ"ל, שדייקו דדוקא על היין אסור. וההיא דגרדאי, לק"מ, דמיירי בשיר של פריצות ונבלות הפה. וכמ"ש רב האי גאון בתשובה, (והובאה להלן בהערה). ויש לחזק עוד הדברים הנ"ל על פי מ"ש

(דף צב ע"ד), שלדעת הרמב"ם אף בכלי שיר אין לאסור אלא על היין, ומה שכתב הרמב"ם בסוף דבריו "על היין", קאי גם על תחלת דבריו דמיירי בכלי שיר, וזהו כשיטת רש"י ותוספות, (וכיוצא בזה צידד הכנסת הגדולה שם בד"ה ולכן), נראה דוהק לפרש כן בדברי הרמב"ם, ויותר נכון לפרש כדברי האחרונים הנ"ל, שהרמב"ם חולק על רש"י ותוספות שמתירים בין בכלי שיר ובין שירה בפה שלא על היין, והוא ז"ל בחלקות ישית למו, דבכלי שיר אסור בכל אופן, ובפה דוקא על היין. וכן היא דעת מרן השלחן ערוך, וכן"ל. וכן כתב בספר מאמר מרדכי (סי' תקס סק"ב). וע"ע בישועות יעקב (שם סק"ג) (***).

הישועות יעקב (סי' תקס סק"ג), להסביר טעם האיסור בזמרא דפומא על היין, ע"פ מ"ש (ב"ב ס:): כשחרב ביהמ"ק רבו פרושים בישראל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין, נטפל להם ר' יהושע וכו', אמרו לו, נאכל בשר שממנו היו מקריבים על גבי המזבח ועכשיו בטל? נשתה יין שהיו מנסכים ממנו על גבי המזבח ועכשיו בטל? אמר להם, אם כן מים לא נשתה שכבר בטל ניסוך המים? שתקו. אמר להם, בני, שלא להתאבל כל עיקר אי אפשר, שכבר נגזרה גזרה, ולהתאבל יותר מדאי אי אפשר שאין גוזרים גזרה על הצבור אא"כ רוב צבור יכולים לעמוד בה. וכו'. ולפ"ז אף שא"א לגזור שלא לשתות יין כלל, שהיא גזרה שאין צבור יכול לעמוד בה, אבל שיר עם שתיית יין, כמו שהיה בבית המקדש בזמן שהיו צריכים לעורר השמחה בשעת הנסכים, והשיר מעכב הנסכים, זהו דבר שהצבור יכולים לעמוד בו. ולמ"ד שעיקר שירה בפה, (וכן פסק הרמב"ם בפרק ג' מהל' כלי המקדש הלכה ג'), אף לשורר בפה בעת שתיית יין אסור. עכת"ד. ולפ"ז עיקר טעם האיסור של השירה בפה משום היין, שהיה בא בנסכים. והרי זה כמבואר. ובעיון יעקב (גיטין ז.) הלך בשיטת המהר"ל מפראג הנ"ל (מבלי להזכירו), ואינו מחוור. והעיקר כמש"כ. וע"ע בענף יוסף (סוטה מח.) ודו"ק.

(****) והנה הב"ח (סי' תקס) כתב, ולענין הלכה נראה לי שהעיקר כמ"ש בתשובת הרמב"ם שכל שירה אפילו בפה אסורה, ואפילו שלא במשתה, ויש להביא ראיה לזה ממ"ש בסוטה (מח.): "אמר רב הונא, זמרא דנגדי (מושכי ספינות בחבל שאינו אלא לזרום במלאכתם), ודבקרי, שרי, (שמזמרים בשעה שחורשים ואינו אלא לכוין את השוורים לתלמיהם שהולכים לקול השיר שהוא ערב עליהם). דגרדאי אסור, (שאינו אלא לשחוק). נמצא שנגינות האורגים והוא הדין לשאר אומנים באומנותם שאינו אלא לשמח לבבם, אסור, ואע"פ שאינו על היין, משום אל תשמח ישראל וכו'. ע"כ. וכן כתבו המגן אברהם, והגאון בעל באר שבע (בחידושי לסוטה מח.), והשל"ה ח"א (מס' תענית ד"ס ע"ד). ע"ש. ולכאורה תקשה מזה על התוספות והרא"ש וסיעתם שכתבו שאין איסור אפילו בכלי שיר אלא דוקא במשתה, ובעל כרחנו צריכים לומר שהתוספות מפרשים כמ"ש רבינו האי גאון בתשו' הגאונים (הרכבי, סי' ס): "דהא דאמרינן בסוטה, אמר רב הונא, זמרא דנגדי ובקרי שרי, דגלדאי אסור, (וכן גירסת הערוך), היינו טעמא משום שחקר רב הונא וראה שהזמר של מושכי הספינות ורועי בקר לא היו בהן דברי גידופים ולא דברים מכוערים, ויש בהן עזרה וסעד למושכי הספינות ולרועים, אבל הזמר של בורסיים חקר וראה שהיו בו דברים מכוערים ודברי פריצות ולכן אסרו". ע"כ. וכן הוא בספר כפתור ופרח (בפרק הששי דף יט רע"ב) בשם רב האי גאון. וא"כ אין מכאן שום ראיה למ"ש הרמב"ם בתשובה נגד חיבורו, או נגד דעת התוספות והרא"ש הנ"ל, ושוב ראיתי למהרש"ל בספר ים של שלמה (פ"ק דגיטין סי' יז) שכתב, שמכיון שגם התוספות מודים שבאופן שהוא רגיל בזמר וישן ומתעורר לקול זמר אסור כההיא דהינושלמי, ולפ"ז משמע שאף לזמר בלא משתה לא הותר אלא דרך עראי, אבל

והנה מה שסיים הרמב"ם הנ"ל, שכבר נהגו כל ישראל לומר שירי הודאות ותשבחות לאל יתברך על היין, כן כתב רבינו האי גאון בתשובה שהובאה בשו"ת הגאונים, (הרכבי סי' ס), וזו לשונו: „מנהג כל ישראל בבתי משתאות סתם וכל שכן בבית חתן וכלה, שמשמחין אותם בקולות של שמחה, ואומרים דברי שירות ותשבחות לפני הקב"ה, וזוכרים חסדיו עם ישראל מקדם, ומקוים גילוי מלכותו והבטחותיו הטובות, ובשורות נחמות שבישרו הנביאים את ישראל, ופיוטים הרבה, בקול נגינות, ואין אדם מישראל נמנע מכל אלה, וזמרא דאסר מר עוקבא, היינו נגינות של אהבת אדם לחבירו, ולשבח אדם נאה ביופיו, ולקלם גבור בגבורתו, וכיוצא בזה, כגון שירים של ישמעאלים הנקראים אשעאר אלגזל (ר"ל שירי צחות), והאי זמרא אפילו בפומא אסור, וכו'. והא דאמרינן (בסוטה מח.): „רב הונא בטיל זמרא, קם מאה אווזי בזוזא, ומאה סאה חיטי בזוזא, ולא איבעי, אתא רב חסדא ולזיל ביה, איבעאי אווזא בזוזא ולא אישתכח". לא על שירי ישראל אמרו, אלא על שירי גוים". עכת"ד. וכן הובאו דברי הגאון להלכה בהרי"ף והרא"ש בברכות (ר"פ אין עומדין), ובספר האשכול ח"א (עמוד כג). (ובספר האשכול אלביק עמוד לג). ובהרב המגיד (פרק ה' מהל' תעניות הלכה יד), ובחידושי הרא"ה לברכות (לא), ובחידושי הריטב"א והר"ן לגיטין (ז). ע"ש. והמגן אברהם (סימן תקס סק"י) כתב: „נראה לי דלא שרי אלא אותם שירים שנתקנו על הסעודה כגון בשבת, אבל פיוטים אחרים אסור". ע"כ. ולכאורה משמע שאוסר לומר פיוטים אפילו יש בהם דברי שבח ותהלה להשי"ת, ותימה שהרי מדברי כל הראשונים מתבאר שיש להתיר בזה, ואפילו על היין. וראיתי להגאון מבוטשאטש בספר אשל אברהם תנינא (סימן תקס), שהעיר בזה על דברי המגן אברהם, וכתב שאין זה אלא רק ממדת חסידות, כי משורת ההלכה מותר לשורר שבחי השי"ת אפילו על היין, ולא אסרו שירה בפה אלא רק כשהוא בקלות ראש שלא בשבחי השי"ת וכו'. ע"ש.

היכא שמרגיל עצמו ומתענג לבבו אסור, והיינו ההיא דסוטה (מח.) זמרא דגרדאי אסור וכו'. עכת"ד. וכ"כ מדנפשיה בספר פרי האדמה ח"ג (דף כב ע"ב). (ותירץ בזה קושית הגאון מהר"י הכהן אהיהא דאמרינן זמרא דגרדאי אסור, שהרי לכל הפוסקים לא נאסר זמרא דפומא אלא על היין. ותירץ כאמור.) ע"ש. וע' בשו"ת אגרות משה (חאו"ח סי' קסו) שדחה ראית הב"ח דהיהא דגרדאי מיירי ברגילים בכך וכו'. וזכה לכיין לדברי המהרש"ל בים של שלמה. ובחנם השיג עליו בספר מענה לאגרות (סי' מז). ע"ש. ומ"מ לפ"ד רב האי גאון סעם אחר יש בדבר. וכנ"ל. [וז"ל הארחות חיים (הל' ט' באב סי' יד): „העוסק במלאכתו ומשורר להקל עליו במלאכתו מותר, אבל מי שאינו עוסק במלאכה, או שעוסק במלאכה קלה, אסור בשיר של עגבים אפילו שלא על היין". וע' להגר"מ עבאדי בשו"ת מעין גנים (חאו"ח סי' יג אות ל) שכ' להתיר לשכירים העושים מצה לזמר במנגינות של חול, ואין למחות בידם, דדמי למ"ש בסוטה (מח.) זמרא דנגדי ודבקרי שרי וכו'. ע"ש. ודו"ק].

והנה בארחות חיים (בהלכות ט' באב סימן יד) כתב: „וזמרא דמנא, דהיינו בכלי שיר, לעולם אסור בכל מקום, ואפילו ע"י שבחות של הקב"ה, ואיסורן מדברי קבלה, שנאמר אל תשמח ישראל אל גיל כעמים, ודברי קבלה כדברי תורה". עכ"ל. אולם מדברי המאירי (גיטין ז.) שכתב: „כל מיני זמר העשויים לשמחת הוללות ושלא לכוין בהם לשבח השי"ת, אלא דרך קלות ראש ותענוג במיני מאכל ומשתה, אסור לשומעו ולהשתעשע בו, בין כשנעשה הזמר בכלי שיר, בין בשירה על פה, ומכל מקום כל שיש בו שבח ותהלה להשי"ת, כגון פיוטים ומזמורים, מותר, וכו', שלא נאסר אלא כשעושה דרך פריצות, וזהו שאמר אל תשמח ישראל אל גיל כעמים, כלומר כמנהג העמים". ע"ש. מוכח שאף בכלי נגינה כל שנעשה דרך שבח ותהלה להשי"ת, שלא בדרך פריצות וקלות ראש מותר. וכבר כתב המאירי שם שאין לו לדיין באלו אלא מה שענינו ראות לפי מקומו ושעתו, ולכן המיקל כדברי המאירי יש לו על מה שיסמוך. (הואיל וכן דעת רוב הראשונים, רש"י ותוספות והרא"ש והר"ן והגהות מרדכי, שלא נאסר כלי שיר אלא במשתאות על היין וכמש"כ לעיל). ואמנם בספר מעורר ישנים (דף קה ע"ב) כתב בפשיטות לאסור לשמוע קול כלי שיר שלא בחתונה, והעיר מזה על השואל ומשיב מהדורא שתיתאה (סימן נג) שדן אם מותר להעריך הכלי מערב שבת כשמקשקש בכל שעה בניגון. ע"ש. ולא זכר מחלוקת הארחות חיים והמאירי בזה, ועיין בשו"ת כפי אהרן אפשטיין (סימן נב) שכתב, שהמקילים לומר ולנגן בכלי שיר נראה שסמכו על מה שכתבו הטור והרמ"א, שלא נזרו אלא רק במשתה או במי שרגיל בכך כדרך המלכים שעומדים ושוכבים בכלי שיר. גם יש שאומרים שאינם עושים לשם שמחה אלא לשם לימוד חכמת הניגון, ועל כל פנים בימי הספירה ובין המצרים יש לאסור מטעם אבילות. ע"כ. וע"ע בשו"ת חלקת יעקב (סימן סב אות ב), שכתב שיש סברא גדולה להתיר, שהואיל ובשעה שגזרו לאסור הזמר לא היה הרדיו בעולם, ולא חלה עליו הגזרה, ואע"פ שכל מיני זמר אפילו אלו שנתחדשו אח"כ נכללים בגזרת חז"ל, מכל מקום ברדיו שאין המנגנים נראים לשומעים, והקול נשמע ממרחקים, נחשב כפנים חדשות ואינו בכלל הגזרה. וכיוצא בזה כתבו הבית יוסף או"ח (ס"ס יג), והמגן אברהם (ס"ס שא). עכת"ד. ועיין בשו"ת בת עין (סי' ח). ובשו"ת יד יצחק חלק ג' (סימן שכב), ובשו"ת ערוגת הבושם (חאו"ח סימן סח). (וע' בשו"ת פאת שדך הנד"מ סי' נו, וצ"ט, וקכ"ו. וי"ל ע"ד. וע"ע בשו"ת שרידי אש ח"ב סימן יב. ואכמ"ל).

ונראה שלכל הדעות בסעודת חתן וכלה שהיא סעודת מצוה, ומצוה לשמח חתן וכלה, (כמבואר בברכות ו:), מותר לכתחילה לומר פיוטים שירים ותשבחות להשי"ת בכלי נגינה. וכבר כתב הראב"ה חלק ג' (סימן תשצו), והובא בטור או"ח (סימן שלח), שמותר לומר לעכו"ם לנגן בכלי שיר בשבת

בשמחת חתן וכלה, שאין שמחת חתן וכלה בלא כלי שיר, וכן כתב בדרשות מהרי"ל (בהלכות עירובי חצרות), שפעם אחת גזר המושל שלא לנגן בכלי שיר בכל העיר במשך שנה אחת, לאות אבל על אשתו שמתה, ושאלו למהרי"ל האם יעשו נישואין בלי כלי שיר, והורה שאין לעשות נישואין בלי כלי שיר, שעיקר שמחת חתן וכלה בכלי שיר, לכן ילכו למקום אחר לעשות הנישואין עם מנגנים בכלי שיר. ע"כ. והכנסת הגדולה באבן העזר (סימן סה הגהות הטור אות א) למד מדברי מהרי"ל הנ"ל להתיר להביא כלי שיר בנישואי בנו, אף שהיה אבל בתוך י"ב חודש על פטירת אמו. ע"ש. (וע"ע במגן אברהם סימן שלח סק"ד, ובשו"ת יביע אומר חלק ה' חיו"ד ס"ס לא). וכן מבואר בפירוש בתוספות (גיטין ז.), ובתוספות הרא"ש ובחידושי הר"ן (גיטין שם), שבחופה לצורך שמחת חתן וכלה מותר. וכ"כ הסמ"ג (בהל' ט"ב דף קכג ע"ב), והגהות מיימוני (פרק ה מהל' תעניות), והגהות מרדכי (ריש גיטין). וכן פסק הרמ"א בהגה. ונראה עוד שהוא הדין לכל שמחת מצוה כגון ברית מילה או פדיון הבן או סיום מסכתא, וכמו שמתבאר בדברי המאירי (גיטין ז.) הנ"ל, שאם יש צד מצוה בדבר מותר. ואע"פ שהגאון יעב"ץ בסידורו עמודי שמים כתב לאסור בסעודת ברית מילה, והובא בספר יפה ללב ח"ב (סימן תקס סק"ז), מכל מקום נראה שאין דבריו מוכרחים, וכבר פשט המנהג להקל בזה, וכמבואר בדברי מרן החיד"א בשו"ת חיים שאל ח"א (סימן כא), ובעיקרי הד"ט יו"ד (סימן לו אות כג), ובשו"ת מעשה אברהם (חיו"ד סי' מח). ואפילו בליל המילה נהגו להקל, וכן מתבאר בספר מועד לכל חי (סימן י אות כ). וכן פסק להלכה הגאון רבי חיים אלעזר שפירא בספר אות חיים ושלום (סימן רסה ס"ק כט), והשיג בזה על דברי הגאון יעב"ץ, ושכן המנהג להקל. וכ"כ הרה"ג ר' יעקב סופר בספר כף החיים (סימן תקס ס"ק לד), שהמנהג להקל. וכן העלה בשו"ת אגרות משה (חאו"ח סימן קסו) להתיר בכל שמחת מצוה, וכנ"ל. ותנא דמסייע ליה הוא המאירי הנ"ל, וכן בחול המועד מותר לנגן ולשמוח בכלי שיר, וכמ"ש בשו"ת שבות יעקב ח"א (סי' כה), ובשו"ת אבן השהם (סימן נ), וכ"כ הגאון רבי חיים אבולעפייא בספר עין החיים (דף קמב ע"ב), והגאון ממונקאטש בשו"ת מנחת אלעזר ח"א (סי' כט), והשוואל ומשיב שתיתאה (סי' ג). וכן פשט המנהג בארץ ישראל לנגן בכלי שיר בחול המועד סוכות בשמחת בית השואבה שעושים בבתי הכנסת, וכמ"ש בשו"ת ויקרא אברהם (בקונטרס מקום שנהגו, דף קכג ע"א), וכ"כ הגאון רבי אברהם ענתבי בספר חכמה ומוסר (דרך חקיקה אות קפה), שכן נהגו בארם צובא. וכן פסק בשו"ת פעולת צדיק (סימן קסו). (ועמ"ש"כ בשו"ת יביע אומר ח"ד סימן מו). והוא הדין שמותר לנגן בכלי שיר ביום פורים שהוא יום משתה ושמחה, וכמ"ש הגאון מהר"א הלוי בשו"ת זקן אהרן (סי' ריג). ועיין בשו"ת מהר"ם שיק (חיו"ד ס"ס שסח).

שמותר לאכל תוך י"ב חודש על אביו או אמו ללמוד לנגן במוזיקא לצורך פרנסתו ומחיתו, אבל אם עושה כן רק דרך שחצנות אסור, שהרי משחרב בית המקדש גזרו חז"ל שלא לנגן בכל מיני כלי זמר, וכמבואר באו"ח (סימן תקס), ע"ש. וע"ע בשו"ת תפארת צבי (חיו"ד סי' נו). ובשו"ת זכר שמחה (סי' סז). ובשו"ת מנחת יצחק ח"א (סי' קיא). ואכמ"ל.

בסיכום: המקילים לשמוע מהרדיו או מהרשם קול שירות ותשבחות והודאות להשי"ת, כל שאינם דרך קלות ראש והוללות, יש להם על מה שיסמוכו, ואע"פ שהם מלווים בכלי נגינה, והנח להם לישראל. והמחמיר תבוא עליו ברכה ****). ולצורך מצוה כגון לשמה חתן וכלה, או מילה או פדיון הבן, או סיום מסכתא, מותר לכתחילה, ומצוה נמי איכא. וכן בחול המועד שיש מצוה לשמוח ברגל, וכן בפורים שהוא יום משתה ושמחה, מותר לנגן בכלי שיר. והשי"ת יחיש לגאלינו גאולה שלמה, או ימלא שחוק פיננו ולשוננו רנה. אמן.

סימן מו

שאלה: מי שאינו יכול לקום באשמורת הבוקר לומר פליחות בכל ימי חודש אלול, האם רשאי להצטרף למנין האומרים פליחות בתחילת הלילה?

תשובה: הנה טעם המנהג שנהגו לומר פליחות דוקא באשמורת הבוקר ולא בתחילת הלילה, הוא על פי מה שמבואר בזוהר הקדוש פר' חיי שרה (דף קלב ע"ב): „שמשעות הבוקר מתעוררים חסדים בעולם, כפי שנאמר יומם יצוה ה' חסדו. ואילו משעת מנחה עד חצות הלילה מתעוררים מדות

.....) ואע"פ שאנו קבלנו הוראות מרן השלחן ערוך, והוא סתם כלשון הרמב"ם, ונודע מ"ש הגאון רבי חיים פלאג'י בשו"ת לב חיים ח"א (סימן צט דף קלח ע"ב), שאם מרן סתם בש"ע כלשון הרמב"ם, והטור פירש דברי הרמב"ם, ומרן בבית יוסף לא הביא פירוש אחר לדבריו, אמרינו שמסתמא גם בש"ע שפסק כלשון הרמב"ם, סתמו כפירוש, שסובר כפירוש הטור בדעת הרמב"ם. ע"ש. ובג"ד לפי פירוש הטור בדעת הרמב"ם יש לאסור שמיעת כלי שיר אפילו שלא על היין, ואף מרן הבית יוסף הסכים לפירוש הטור. ע"ש. ולפ"ז אין לפרש בדעת מרן הש"ע כמ"ש הכנה"ג בתוך דבריו, וכן כתב בשו"ת פרי הארץ ח"א (דף צב ע"ד) לקושטא דמילתא, שם"ש הרמב"ם „על היין חוזר גם על נגינה בכלי שיר, אבל שלא על היין מותר אפילו בכלי שיר. (וע' בשו"ת מקור ישראל חאה"ע ס"ס כב). מכל מקום נראה שיש לצרף סעמו של החלקת יעקב הנ"ל שברדיו וכן ברשם קול יש מקום להקל יותר משאר כלי שיר שרואים אותם ושומעים מהם. וכמו שנאמר (קהלת ו ט) טוב מראה עינים מהלך נפש. ולכן שירות ותשבחות להשי"ת בליווי כלי נגינה, הנאמרים ברדיו או ברשם קול, אין איסור לשומעם, שיש כעין ספק ספיקא, שמא הלכה כרוב הפוסקים שלא נאסר לשמוע כלי שיר אלא על היין, ואם תמצא לומר כדעת הרמב"ם, שמא גם הוא יודה לרוב הפוסקים, שאין לאסור שמיעת כלי שיר אלא על היין (כדברי הכנה"ג והפרי הארץ), ואם תמצא לומר כפירוש הטור והבית יוסף, שמא ברדיו וברשם קול